

TÁBOR BÉLA,
Feljegyzések Kafkáról¹

Franz Rosenzweig azt írja: nem ismer még egy olyan könyvet, amely annyira a Bibliára emlékeztetné, mint a „Schloss”. És ez valóban így van: a biblia metodológiai esszenciáját tartalmazza. Mindkettőre az a jellemző, hogy minden, amit elmond, a legapróbb részletekig vonatkozásban áll Istennel. A klerikális dogmatizmus ott hamisítja meg a bibliát, hogy ezt nem veszi észre és mindent, ami a Bibliában van, abban az értelemben tekint isteninek, hogy az isteni akarat közvetlen kifejezője. Ez a moralizmus pedig éppen antibiblikus. A Biblia tartalma alapján csak abban az értelemben pozitív, hogy Istennel való vonatkozást fejez ki, ezen belül ez a vonatkozás a negatívumok teljes skáláját tartalmazza.

A „kastély”: az élet értelme.² – A per: K. élete értelmének kutatása, „kinyomozása”. K-t letartóztatják: „elfogja” a kérdés, ettől a pillanattól fogva irritálja a kérdés, hogy mi az ő életének értelme. Az élet értelme (illetve maga a kérdés, a kérdés tere) első sorban (vagy csak?) „lomtárakban”, mosókonyhákban etc. kereshető, mert minden tárgya életének csak arra szolgál, hogy elleplezze, eltakarja, láthatatlanná és hallhatatlanná tegye ezt a kérdést. A vesszőzésről szóló jelenetben az őrá így mentegetődzik: „csábított a maga finom fehérneműje, persze, hogy az öröknek tilos így eljárniuk, jogtalan volt, de hagyomány, hogy a fehérnemű az öröké, mindig így volt, higgye el nekem; s ez érthető is, mert *mit is jelenthet* az ilyen holmi annak, akit az a szerencsétlenség ér, hogy letartóztatják?” „A per”-ben ilyen értelemben benne rejlik a polgári életforma meghatározása és kritikája is: polgári életforma az az életforma, amelynek egyetlen tartalma az, hogy kerülje az élet értelmének kérdését. „Középlét”: a kérdés elől való bujkálás, menekülés életformája. Ezért van az, hogy K. a bankban továbbéli régi életét, ott nem érzi az irritáló kérdést. (Polgár: saját létének apparátusa fontosabb számára, mint saját léte. A nyárspolgári létforma gyanútlanúsága: hogy ez az apparátus csak felhasználható, de nem használ fel minket.)

Persze azt, hogy „az élet értelme”, fogalmazhatjuk így is: „Isten”. És azt, hogy „a kérdés elfogja”, „letartóztatja”, irritálja K.-t, a pszichológia „neurózisnak” nevezi talán. Kafka módszere annak a kiaknázásából áll, hogy minden „tárgy lét” tér- és időbelisége mögött még egy tértelen és időtlen dimenzió is rejlik, ahol minden „tárgyi létező” ugyanannak a törtéetésnek kissé Próteusz-szerű, relatíve szuverénül kezelhető szimbólumává válik: lebontó és lebontható funkciójává. „A sorskelléktár!”

A „rejtett dimenzió”³, a „letartóztatás” (= a kérdés elkerülhetetlenné válásának) funkciója

¹ {Tábor Béla jegyzeteiből összeállította Surányi László. Szerkesztette Horváth Ágnes, Surányi László és Tábor Ádám. Tábor Béla megjegyzései zárójel nélkül szerepelnek, minden más megjegyzés {} között.}

² Lásd itt is: http://lajosszabo.com/TB/TB_A_szo_feltetel.pdf.

³ {Részlet Tábor Béla *A szimbólum válsága* c. kéziratából:

A rejtett dimenzió iránti érzék (és nem a *rejtettség* iránti érzék) fokozódó elvesztése jellemzi a modern kort, és ez a szimbólum több évszázados devalválódásának (a mítoszomlásnak) betetőzése. A rejtett dimenzió létezésének feltételezésében az újkor agnoszticizmust lát. Ez azonban tévedés. A rejtett dimenzió nem azt jelenti, hogy határt szab a megismerésnek; épp ellenkezőleg: *határtalan* megismerést tesz lehetővé. A rejtett dimenzió minden ráirányuló megismerő erőfeszítésre feltárul, de úgy, hogy a létezés újabb rétegét érzékelteti rejtettként. A rejtett dimenzió ellentéte a létezés egészéből kihasított, elkülönített, elszigetelt dolog; a rejtett dimenzió maga az *Egész*: úgy írható le képszerűen, mint az a pont, amelyből minden jelentkező szétsugárzik: a jel-jelen-jelentés-jelentőség adó. A mítosz (a szimbólumokba foglalt intenzitás) erre a rejtett dimenzióra koncentrál; ugyanolyan egyoldalúan, mint a modern kor a rejtetlenre. (Heidegger tehát téved, amikor a preszókratikus kor jellegzetességét a létezés rejtettségében látja. Ebből csak annyi igaz, hogy a mitikus kor előtt rejtetlen volt a rejtett dimenzió rejtettsége.)

A rejtett dimenzió – a dolog ellentéte –: a személyiség.

Az utolsó gondolathoz vö. „Csak az a szó megszólító, hiteles, személyes, ahol a kimondott szóval vele zeng a rejtett fedezete is. A 'személy' mint a 'megszólíthatóság a másokban' erre a rejtett fedezetre utal: a gyökérre. ...

például a két őr is, akit megvesszőztek. Kafka szürrealisztikus módszere, hogy a rejtett jelzettet keveri a jelekkel (pontosabban: rejtettségből egy-egy pillanatra felvillantja a jelzettet és ezt a megjelenő rejtett jelzettet keveri a jellel – talán ennek konzekvenciáját viszi ad absurdum Matthieu „jeltelenítése” –), mert célja éppen az, hogy kétségbe vonja a jelek jelző funkcióját (ami csak más kifejezése annak: a polgári létforma *értelmét!*): szerinte a jelek nem arra szolgálnak, hogy jelezenek, hanem éppen ellenkezőleg: arra, hogy elfedjék, felismerhetetlenné tegyék a jelzettet, s a jelzethez nem a jeleken keresztül, hanem a jelek ellenére, a jelek lebontása útján lehet eljutni. (De míg a szürrealizmus montázs-módszere csak tégláira bontja a jelrendszer épületét, hogy kikísérletezze, mennyiben válnak jelzőbbékké más elrendezésben [és a rejtett jelzett felvillantásával tagolva], addig a tasizmus elveti, „cseppfolyósítja”, „herakleítizálja” a jelek összességét, vagyis minden jelet elvet, illetve minden megkülönböztetését a jeleknek a jelzettől. Így a tasizmus talán úgy is felfogható, mint a jelenség-lényeg dualizmus radikális tagadása a képzőművészetben – tehát Nietzsche és gnózis! – de az illúziója mintha inkább az volna, hogy a *lényegben* oldja fel a jelenséget, nem a jelenségben a lényegét.)

Tehát: a két őr megvesszőzése, illetve „Franz véletlen fellökése”: kivetítő gyűlölet (agresszió) az ellen, aki az irritáló kérdést közvetíti. „Isten ostroma”: itt a „ostort” ostromozzák meg (illetve ostromoztatja meg K.)

A vesszőzés: „kivetítés”, „bűnbak”. Karinthy sakknovellája: „Allah mindig küld valakit, aki megadja (vagy akinek megadhatom) az aranyat!”

Pongs⁴: „A kapuőr gyerekes statisztává válik, aki a Törvény belsejét egyáltalán nem ismeri, maga is ‘megtévesztett’, mert a vidékről jött emberrel ellentétben semmit nem érzékel a fényességből.” Ez nagyon természetes. Mert a kapuőr az „ellenállás”, amely éppen a felejtésekből, önmegettévesztésekből akumulálódik.

Kafka megoldásai minden síkon keresztülmennek, éppen a jelbontás és a jelek szuverén átcsoportosítása következtében; ezért például „A kastély” mögött zsidókérdés is található, „A per”-ben pedig pszichoanalízis óra.⁵ (Az útbaigazító férfi és a lány [= Vater- und Mutterprinzip], illetve a „görnyedt emberek” [= „páciensek”) a törvényszerűen.)

„A küldönc”, „a szolgál” (Barnabás etc): a „sors küldönce”, illetve az a sorsszerű találkozás, amely összeköti a sors-szöveget a sors értelmével. Mert vannak a sorsnak mozzanatai, amelyek túlmutatnak a sorson (vö. „arché” szerepét betöltő létezők!), és ha sikerül megragadnunk, túlvezethetnek rajta. Személyek és események egyaránt.

A Kafka-problémához

Feltétlenül szükséges-e, hogy a regényíró valamilyen ponton azonosítsa saját értékelését azzal az értékeléssel, amely valamelyik hőisében megtestesül? Nem a „tartalom” bálványozása-e ez a követelmény, nem a művészi hitelességet sugárzó „forma” bagatellizálása-e? És nem ebben a bagatellizálásban rejlik-e leginkább a léthez való viszony hasadása, az „abszurd” axiomatizálása, a nihilizmus, a fénytelenység, a „labirintus”? Mert hiszen ennek a bagatellizálásnak a művészet, a művészi hitelesség iránti radikális bizalmatlanság a feltétele: annak a kétségbevonása, hogy a hiteles művészet a maga rejtett centrumában a lét pozitív aszimmetriájából, az „igen” túlsúlyából táplálkozik.

A másik, ezzel összefüggő kérdés: vajon harmonizálnia kell-e a műnek a művész – akár egzisztenciálissá mélyített – magánéletével, pszichológiai drámájával, naplószerűen lerögzített „tényeivel” – ha

A rejtett gyökér: a személyiség.” Részletesebben lásd Tábor Béla, [Az eredeti felejtés és a szó primátusa](#), Új Forrás, 2019/7.}

⁴ Hermann Pongs, *Dichter des Labyrinths*, Rothe, Heidelberg, 1960.

⁵ Kafka „raszterei”: a „Prozess”-ben a pszichoanalízis, a „Kastélyban” a zsidó asszimiláció. Auschwitz – Kafka diadalútja – a zsidókérdés spirituális, tehát döntő aktualizálódása a II. világháború után! Kafka és a próféták.

ezt a harmonizálást egyszerű tükrözésként értjük? Nem inkább a „doxa” és „teória” viszonyában van-e ez a kettő? Nem képzelhető-e el, hogy az író „naplójával” szemben mélyebb, igazibb tükrözése felfogásának maga a mű? Hogy koncentráltabban, tisztábban, egyértelműbben igaz?

Az axiomatizációs kutatás öt pillére

Isten (és így a szellem) létezését *játszani* nagyon jó és megnyugtató. A krízis, amellyel meg kell birkózni, akkor következik be, mikor szemtől-szembe kell állnunk a létezésével. Ez a krízis Kafka „kapuőre”: aki nem ijed meg tőle, eljuthat eddig a létezésig. Vö: „Játék is lehetne, de nem az”: a szellemi egzisztencia jellemzője. A szellem a kezdetté avatott játék.

A pap a „kapuőr” legendáról: „Valaminek a helyes értelmezése és ugyanannak a dolognak a félreértése nem zárja ki teljesen egymást.” Az ironia: önfellazítás igénye a legszemélyesebb kérdéseknél, vagyis az axiomatizációs kutatások egzisztenciális-ismeretelméleti feltétele. Az axiomatizációs kutatás öt pillére:

- 1) Abszolút paradoxon
- 2) Abszolút ironia
- 3) A félreismerhetőség mint minden személyes reláció feltétele
- 4) A személyi autoritás mint az igazság végső instanciája⁶
- 5) Novalis: „A külső a titok állapotába átvetetett belső”.

⁶ Vö. „Az igazság differencia specifikája az autoritás, és konkrétan: az autoritások hierarchiája. Ez a hierarchia egyben az igazság hagyománya. Maga a közösség egyébként már maga is autoritások hierarchiája; aki minden ilyen hierarchián kívül marad, kirekesztette magát minden közösségből: megszólíthatatlan és megszólításra képtelen. – Az abszolút személyi autoritás és abszolút közösség határesetei definiálják az igazságot. Relatív személyi autoritás és relatív közösség realitásai határozzák meg az evidenciát.” Tábor Béla, [A rendszerezés gyökere](#), in uő, *Személyiség és Logosz* (a továbbiakban: SzéL), Balassi, 2003. 189. {A paradoxonról, a félreismerhetőségről és a Novalis-idézetéről lásd a következő írást.}